

Сергій СТЕШЕНКО

аспірант ХДАДМ

(науковий керівник проф. Л. Д. Соколюк)

РЕКОНСТРУКЦІЯ ПАМ'ЯТОК САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ МОЛОДИХ МИТЦІВ

Храмове мистецтво, акумулюючи духовний зміст і світоглядні парадигми свого часу, протягом тисячоліть відіграло особливу, надзвичайно важливу роль у розвитку культури людства. Здібність архітектури найефективніше впливати на серця і розум людей відзначав у своєму трактаті «Десять книг про архітектуру» ще римський архітектор і енциклопедист Марк Вітрувій Полліон (I століття до н. е.), який не тільки узагальнив в цій праці досвід грецького і римського зодчества, але й розглянув принципи художнього сприйняття [1]. Чим більше культурних цінностей минулого зберігається в соціокультурному середовищі, тим краще людина орієнтується в історичному просторі, глибше розуміючи зв'язок поколінь і єдність культурно-історичного процесу.

На жаль, в Україні ця єдність була перервана в результаті карколомних суспільно-історичних потрясінь, які почалися з приходом у 1917 році нової влади з її войовничим атеїзмом. Наприклад, на території однієї тільки Харківської єпархії до 1917-го налічувалося більше тисячі православних храмів, з яких до кінця 1980-х у різній мірі збереженості вціліло лише близько 150 церков [2, с. 9]. Це означає, що в переважній більшості населених пунктів від сакральної архітектури не залишилося й сліду.

В останні десятиріччя швидкі зміни у ідеологічному та духовному настрої суспільства супроводжуються не менш стрімкими змінами в архітектурному вигляді українських міст і сіл, при чому однією з найрадикальніших змін стало відродження храмового зодчества. Однак, майже вікова перерва в цій галузі архітектури породила проблемну ситуацію щодо включення споруджуваних храмів у національне культурне середовище. Іншими словами, сучасне церковне будівництво відзначено втратою традицій, а сакральне мистецтво взагалі — величезною втратою пам'яток, без реконструкції яких неможливо відтворити цілісну історію національної художньої культури.

Однією з таких пам'яток, наприклад, є архітектурний ансамбль Спасова Скита під Борками на Харківщині, спроба реконструкції якого була зроблена у 2015 році відповідно до планів роботи кафедри теорії та історії мистецтв Харківської державної академії дизайну і мистецтв

та держбюджетної теми «Логіко-семантичне моделювання візуального простору: соціокультурні та філософські аспекти» (держ. реєстр. № 0112U001612, 2011 р.).

У контексті роботи доведено, що єпархіяльні архітектори та інші майстри мистецтв другої половини XIX — початку XX ст. були справжніми знавцями своєї справи, бо вміли споруджувати будівлі не тільки із приголомшующим розмахом, але й і з відмінним смаком, поступово перетворюючи населені пункти Центральної та Східної України на міста з високою культурою зодчества [3, 29–35; 4, с. 34–41]. І в світській, і в сакральній художній культурі була присутня уся палітра тогочасних архітектурних та художніх стильових напрямів [4, с. 21–34].

В цю картину, як одна з її важливих складових, органічно вписався архітектурний комплекс Спасова Скита під Борками на Харківщині, який було споруджено у 1891-1894 рр. в неовізантійському стилі. Споруджені в таких формах храми збагачували регіональну специфіку української архітектури.

Архітектурна ж цінність домінанти комплексу Спасова Скита — храму в ім'я Христа Спасителя Преславного Преображення — полягає у тому, що він не був, як більшість церков в неовізантійському стилі, побудований за якимось типовим проектом, а, навпаки, будучи абсолютно оригінальною спорудою, сам надалі послужив прототипом для церков, зведених в Санкт-Петербурзі, Благовіщенську (Амурський край) та Харбині (Китай).

Встановлено, що над створенням архітектурно-художнього синтезу ансамблю Спасова Скита працювали такі видатні майстри, як архітектори Р. Марфельд і В. Немкін, академік живопису В. Маковський, визнаний майстер портретного живопису І. Галкін, художник-мозаїст О. Фролов та ін. Формування ж архітектурно-художнього образу Преображенського храму відбувалося за наступними принципами: 1) комплексність організації архітектури як складного об'ємно-просторового об'єкта з цільністю синтетичного просторово-предметного середовища; 2) сценарний підхід, який є відображенням у організації архітектурного середовища вимог богослужіння; 3) принцип синтезу мистецтв, при якому митці прагнули до інтегрування різних видів мистецтва для створення цільного художнього простору; 4) принцип художньо-стильової єдності, який полягає в тому, що монументальні розписи та елементи облаштування створені в певному стилі або дотримуються правила неконфліктного поєднання різних стилістичних вирішень [4, с. 62–92].

Таким чином, проблема реконструкції втрачених українських церков, максимального відтворення їхнього первісного вигляду, орга-

нізації внутрішнього простору й усього художнього середовища, на сьогодні є особливо актуальною. Розв'язання цієї проблеми сприятиме не лише узагальненню і поглибленню знань з історії духовно-релігійної культури України у молодих митців, а й методичному обґрунтуванню і практичним пошукам національної своєрідності сучасного українського сакрального мистецтва, що базується на діалозі регіональних шкіл.

1. *Витрувій*. Десять книг об архітектурі [Текст] / Витрувій / Пер. с лат. Ф. А. Петровского. — М. : Всесоюз. акад. архит., 1936. — 332 с.

2. *Парамонов А., Парийський А.* Истоки каменной храмовой архитектуры Слободской Украины [Текст] / А. Парамонов, А. Парийский. — Х. : Харьк. частный музей городской усадьбы, 2012. — 236 с.

3. *Стешенко С. В.* Вклад харьковских епархиальных архитекторов в развитие губернского церковного зодчества [Текст] / С. В. Стешенко // Всеукр. наук. конф. професорсько-викладацького складу і студентів ХДАДМ за підсумками роботи 2014/2015 навч. року : зб. ст. — Х., 2015. — 260 с.

4. *Стешенко С. В.* Синтез мистецтв в архітектурному ансамблі Спасова Скита під Борками на Харківщині : Дипломна робота ... рівня «магістр» [Текст] / С. В. Стешенко / ХДАДМ. — Х., 2015.